

Lana Zdravković

EMANCIPATORNI POTENCIAL GIBANJ V VSTAJAH V SLOVENIJI 2012–2013

IZVLEČEK

Prispevek preiščuje emancipatorni potencial gibanj v vstajah 2012–2013, najbolj silovitih v zgodovini samostojne Slovenije. Ne glede na njihovo organizacijsko obliko (iniciativa, kolektiv, neformalno združenje, društvo, zavod, politična stranka ...), čas nastanka ali številčnost je v središču predvsem njihovo razumevanje politike in potencial za razvoj strategij za politično delovanje. Pri tem avtorica izhaja iz temeljnega aksioma, da resen premislek o politiki nujno vključuje premislek o temeljni radikalni enakosti med ljudmi, to je politiki emancipacije, ki ji je inherentna egalitarna norma. Analiza temelji na intervjujih s sogovorniki iz 19 gibanj, aktivnih v času vstaj, in pokaže na nasprotja, ki so se vzpostavila med gibanji znotraj paradigme »možnega«, kjer je politika razumljena kot vladavina, in tista na področju »nemožnega«, to je izumljanja prostorov politike, ki bi temeljili na radikalni enakosti onkraj boja za oblast.

KLJUČNE BESEDE: emancipacija, vstaje, politična organizacija, politično delovanje, možnost nemožnega, an arche

Emancipatory potential of the movements engaged in the 2012–2013 uprisings in Slovenia

ABSTRACT

The text rethinks the emancipatory potential of the movements engaged in the uprisings during 2012–2013, the most powerful in the history of the independent Slovenia. Regardless of their organisational form, time of occurrence or number of members, what is in focus is their understanding of politics and the potential to establish strategies for political operation. The author derives from the fundamental axiom that serious consideration of politics necessarily involves consideration of the basic radical equality among people that is emancipatory politics. The analysis is based on interviews with 19 movements that were active during the uprisings and shows some tensions between those who were active are within the paradigm of 'the possible', where politics is understood as a rule, and those in the field of 'the impossible' that is inventing spaces for politics based on radical equality beyond the struggle for power.

KEY WORDS: *emancipation, uprisings, political organisation, political operation, possibility of the impossible, an arche*

1 Uvod

Prispevek se osredotoča na emancipatorni potencial gibanj, aktivnih v vstajah 2012–2013, enih najbolj silovitih v zgodovini samostojne Slovenije. Spontani množični shodi, ki so na različne načine artikulirali nezadovoljstvo na političnem (kriza predstavniške demokracije), ekonomskem (kriza kapitalizma) in socialnem (porušen družbeni konsenz) polju, so bili poimenovani vstaje.¹ Pri tem je šlo za lokalno manifestacijo globalnega pojava, ki se – še posebej po enajstem septembru 2001 – vse bolj intenzivno širi po vsem svetu. Fenomen, ki ga lahko poimenujemo »globalna permanentna vojna« (Kurnik 2005: 23) oz. »izredno stanje« (Agamben 2004: 25–29), ima svoje predhodnike in vzornike v podobnih uporih globalnega juga.²

Vstaje moramo misliti znotraj širšega konteksta globalnih uporov proti neenakosti, ki predstavljajo odgovor na – po padcu berlinskega zidu omogočeno – popolno globalizacijo ideologije kapitalizma. Kot del globalnega »gibanja gibanj« (Kurnik 2005: 1) so tudi v Sloveniji nastajali avtonomni, samoorganizirani, radikalni kolektivi, pobude in prostori vsaj od leta 2000 naprej.³ V zadnjih desetih letih se je pod vplivom transnacionalnih demonstracij proti nasilju finančnega kapitalizma, med drugimi v Seattlu (1999), Pragi (2000) in Genovi (2001), razvil kolektiv Socialnega centra Rog, ki od leta 2006 deluje v zasedenih prostorih nekdanje tovarne Rog v Ljubljani in neguje aktivistični (militantni) raziskovalni pristop k različnim »manjšinskim« problematikam in skupinam, kot so izbrisani prebivalci Republike Slovenije (tam deluje društvo Civilna iniciativa izbrisanih aktivistov – CIIA), tuji (predvsem bosanski) delavci v Sloveniji (tam deluje gibanje Nevidni delavci sveta (*Invisible Workers of the World* – IWW)), azilanti in migranti (tam je nastala iniciativa Svet za vsakogar), brezdomci, mentalno ovirani, deložiranci in vsi drugi, ki jih je država potisnila na obrobje. Močna je tudi mreža anarhističnih organizacij po vsej

-
1. Eno prvih sistematičnih refleksij vstaj v Sloveniji predstavlja 254. številka Časopisa za kritiko znanosti (prim. Zavrtnik in Kurnik 2013).
  2. Države Južne Amerike (ki prav tako kot države nekdanje Jugoslavije in nekdanjega »vzhodnega bloka« imajo bogato socialistično tradicijo) so bile eden prvih poskusnih zajčkov neoliberalne »doktrine šoka« Milтона Friedmana, ki je Južno Ameriko v veliki meri politično, ekonomsko in socialno opustošila. Posledica so tudi val uporov, samoorganizacija in izumljanje novih oblik političnega delovanja. Med gibanji, ki so se od 80. let 20. stoletja organizirala proti sistemskemu neoliberalnemu ropanju, izčrpanju in uničevanju, so najbolj znani Zapatisti, to je Zapatistična vojska narodne osvoboditve (*Ejército Zapatista de Liberación Nacional* – EZLN) v Mehiki, kmetje brez zemlje (*Movimento do Trabalhadores sem terra* – MST) v Braziliji in gibanje brezposelnih delavcev (*piqueterosi*) v Argentini. Pomembna značilnost teh gibanj, ki je navdihovala ves svet, je ideja iskanja enakosti brez boja za prevzem oblasti pod geslom »Za nas ničesar, za vse pa vse!« (prim. Holloway 2004).
  3. Pobuda za kulturo hendikepa – YHD, AKC Metelkova Mesto, Časopis za kritiko znanosti, novo antropologijo in domišljijo – ČKZ, anarhopunk in skvotersko gibanje – AC Molotov in AC Galicija, ostanki mirovniškega gibanja s konca osemdesetih in začetka devetdesetih let, gibanje LGBTIQ, gibanje za odprto kodo, Urad za intervencije – UZI, Dostje!

Sloveniji.⁴ Oktobra 2011 je v Sloveniji potekala manifestacija pod geslom »Ne bomo plačali vaše krize!« kot del globalnih demonstracij proti nasilju finančnega kapitalizma. Takratne demonstracije so se navdihovale in hrabrile z večletnimi protesti in generalnimi stavkami v Grčiji, revolucionarnim vrenjem v Španiji, pomladnimi vstaji v »arabskem svetu« ter gibanjem Occupy v ZDA, ki je plasiralo geslo »Mi smo 99 %«. »Predpriprava« silovitih uporov v letih 2012 in 2013 je vsekakor bilo tudi šestmesečno taborjenje gibanja #15o (2011–2012) pred ljubljansko borzo.

In čeprav so se vstaje začele kot spontani izrazi ogorčenja v tranzicijsko opustošenem Mariboru, je sistemsko in sistematično klestenje politične participacije ter agresivno poabljanje ekonomske in socialne neenakosti hitro pognalo ljudi na ulice po vsej Sloveniji (prim. Zavratnik in Šori v tem tematskem sklopu). Kljub temu o »vstajnikih« ne moremo govoriti kot o homogeni celoti. V vstajah so nastopale različne, med seboj tudi popolnoma nasprotujoče si iniciative, organizacije in posamezniki z različnimi interesi in vizijami o strategijah za njihovo dosego.

Analiza temelji na intervjujih s sogovorniki iz gibanj, aktivnih v času vstaj v Sloveniji 2012–2013.⁵ Pri tem me ne zanima definicija gibanj, njihova klasifikacija in opis (prim. Ribač v tem tematskem sklopu). Ne glede na njihovo organizacijsko obliko (iniciativa, kolektiv, neformalno združenje, društvo, zavod, politična stranka ...), čas nastanka ali številčnost me zanima predvsem njihovo razumevanje politike in potencial za razvoj strategij za politično delovanje.

Sama izhajam iz temeljnega aksioma, da resen premislek o politiki nujno vključuje premislek o temeljni radikalni enakosti med ljudmi, to je politiki emancipacije, ki ji je inherentna egalitarna norma (Ranciere 2005: 21). Pri tem se opiram na teoretični okvir, ki ga zaznamuje »reafirmacija emancipatorne politike, a hkrati preiskava prekarne pogojev njene verifikacije v razmerah zloma komunizma in globalizacije liberalne demokracije, skratka v zgodovinsko-politični konjunkturi, ki bi jo v grobem lahko opredelili kot ‚pozabo‘ emancipacije« (Šumič - Riha 1996: 26). V času, ko je premišljevanje o radikalni enakosti postalo skorajda strukturno onemogočeno, saj naj bi živeli v »demokračnem« času, ki naj bi bil skupaj s koncepti »vladavine prava«, »človekovih pravic« in »tolerance« »najboljši možni čas«, celo »konec zgodovine«, je premišljevanje možnosti politike *onkraj* teh konceptov, ki se nam ponujajo kot samoumevni, zaključeni in najboljši možni, življenje emancipacije. To pomeni zavrnitev tako rawlovske-habermasovske linije liberalne politične filozofije kot tudi heideggerjansko-derridajevske oziroma lyotardovske kritike politike (ibid.: 27). Prvi pogled emancipacijo odpravi kot nepotrebno, saj verjame, da se politika uresniči v aparatih države. Politika je tukaj mrtva, udejanjena v parlamentarni

-
4. Anarhistična fronta Posavje - AFP, Alternativa Obstaja, Avtonomna skupina Koprive, Mreža anarhista Rijeka - MASA, Organizirana skupnost anarhistov Zasavje - OSA, Tovarišija anarhistov in anarhistk Maribor - TAAM in Anarhistična pobuda Ljubljana - APL. Anarhistični avtonomni in samoorganizirani prostor A-Infoshop na Metelkovi v Ljubljani predstavlja pomemben dosežek akumulacije političnega delovanja, saj poleg rednih socializacijskih aktivnosti, kot so debate, pogovori, predstavitve, sestanki, veganske večerje in druženja, omogoča srečevanje različnim sorodnim skupinam, ki svojega prostora nimajo. Dober pregled, refleksijo in analizo anarhistične misli-prakse v Sloveniji najdemo v 257. številki ČKZ-ja (prim. Pureber 2014).
  5. Za seznam intervjuvanih gibanj in njihovo klasifikacijo ter metodološka pojasnila glej uvodnik v ta tematski sklop.

demokraciji zahodnega tipa. Hrbtna stran tega pogleda je postmodernističen »umik iz politike« oziroma »etizacija politike«, to je postavljanje politike pod pogoje etike, kjer je emancipacija nemogoča, saj se, kot vsaka politika, nujno sprevrže v subverzijo. Tisto, kar je skupno obema pogledoma, je priklenitev politike na red, ki ji je tuj: »prva jo veže na pravo, ki identificira kot politiko le tisto, kar se pojavlja v etatistični formi, druga pa se kot sodobna oblika antipolitike zavzema za umik politike oziroma jo zmerom že prevaja v etiko« (ibid.: 30).

Emancipacijo razumem kot »ohranjanje reaktivacijskega potenciala političnega« (ibid.: 27), ki se distancira tako od tradicionalne koncepcije (sodobne sociologije), ki pozna politiko le v institucionalizirani, etatizirani obliki, to je kot parlamentarno, predstavniško, konsenzualno demokracijo, s čimer jo dokončno pokoplje kot nepotrebno, kot tudi od postmodernističnega, dekonstruktivističnega koncepta (sodobne politične filozofije), ki politiko v svojem ciničnem razumevanju večno obuja, kot obljubo, ki naj šele pride – ter predlaga radikalno drugačno figuro demokracije. Tisto, ki ni ne za zmeraj izgubljena niti ni zmeraj v prihajanju, temveč takšno, ki je zmeraj že tu, prezentirana vsakokrat v specifični obliki enkratnega srečanja med enakostjo in neenakostjo: opozicija konstitutivne in insurektivne (vstajniške) politike pri É. Balibarju, dvojnost »policije« in politike (emancipacije) pri J. Rancie`ru ali nasprotje politike in metapolitike (misel-praksa) pri A. Badiouju. Skupaj z Badioujem politiko emancipacije razumem kot aktivno misel-prakso, ki jo sočasno in brez posredovanja razglašča ter izvaja njen protagonist, aktivist, militant. To so tisti Rancie`rovi »nevšteti« oziroma »delež brez deleža« (2005: 42–45), ki s tem, da razglašča, da je enak vsem drugim delom celote, afirmira nenehno verifikacijo aksioma enakosti, ki se vedno upira nepravičnemu oziroma »policijskemu štetju« (ibid.) in na ta način razkriva »škandal politike«, to pa je, da politika temelji na odsotnosti vsake *arche*. Zato v delovanju »vstajniških gibanj« iščem predvsem sledi zmožnosti odpreti tisto, kar poimenujem »možnost nemožnega«, to je misliti in delati politiko na načelih *an arche*, to je brez boja za oblast. To predpostavlja specifično misel-prakso, ki temelji na ideji radikalne enakosti, ki politiko razume onkraj predstavniške (parlamentarni sistem znotraj liberalne ideologije), etatistične (nacionalna država kot ohranjevalka kapitalizma) in identitetne/komunitarne (gradnja ekskluzivne skupnosti določene identitetne skupine) paradigme.

Izjave intervjuvancev, ki reflektirajo svoje razumevanje politike in ponujajo vizije možnega političnega delovanja, ki analizirajo svojo vlogo v vstajah in ponujajo analizo stanja, ki je do vstaj pripeljalo, predstavljajo osnovno vodilo prispevka in oblikujejo njegovo strukturo. Osnovna delitev je na tista gibanja, ki so delovala znotraj systemske paradigme, ki jo imenujem »paradigma možnega«, in ona, ki so se tej systemski paradigmi upirala in se poskušala odpirati onkraj systemske rešitve znotraj polja, ki ga imenujem »paradigma nemožnega«. Kljub temu te delitve ne smemo razumeti kot shematske, izključujoče in dokončne, saj so nekatera gibanja, ki v tem besedilu pripadajo različnim skupinam, sodelovala pri posameznih projektih in včasih tudi skupaj nastopala na vstajah. Nekateri posamezniki so bili aktivni v več gibanjih, prav tako so se nekatera gibanja skozi čas (pre)oblikovala. Tako ne ena ne druga skupina ne predstavlja homogene celote, pa vendarle na splošno lahko govorimo o dveh načinih razumevanja politike in političnega delovanja.

V članku zastopam mnenje, da so bila najbolj emancipatorna tista gibanja, ki so tvorila »paradigmo nemožnega« in ki so s svojim delovanjem (vključujoč zavidljiv osebni pogum, odločnost in vztrajnost) odpirala čas-prostor »možnosti nemožnega«, kjer so ljudje lahko odkrili svojo moč in jo konstruirali kot »aparatus kontramoci« (Graeber 2013: 30). Kljub odlični artikulaciji, analizi in razumevanju obstoječega pa tovrstna gibanja zaenkrat niso oblikovala trajnejših struktur, kjer bi to moč lahko sproti udejanjali, ne le kot »biti proti«, temveč tudi kot »biti za«. Izziv za emancipatorna gibanja, ki jim je treba priznati izjemno politično imaginacijo, artikulacijo in zmožnost mobilizacijskega potenciala, tako ostaja izumiti trajnejše strukture posredovanja med svetom in spreminjanjem sveta, to je invencija politične organizacije, ki bo omogočila izgradnjo politične skupnosti »za vse«.

2 Pluralnost akterjev in nasprotja, ki so se med njimi vzpostavila

V nadaljevanju bom nakazala osnovne razlike med akterji systemske in anti-/onkraj-systemske paradigme glede na njihovo razumevanje politike in političnega delovanja. Znotraj »paradigme možnega«, ki jo z Badioujem lahko poimenujemo tudi »kapitaloparlamentarizem«, to je »preveč objektivistično sparjenje tržne ekonomije in volilnega rituala« (239 :2006), je prevladovalo razumevanje politike kot prakse upravljanja, uresničene v aparatih države, to je kot vladavine. Tako so nastajale različne vizije in predlogi, kako reformirati obstoječi sistem: kakšno civilnodružbeno organizacijo (npr. politično stranko) za posredovanje družbenih konfliktov in antagonizmov potrebujemo, kako zamenjati »stare obraze« na oblasti z »novimi«, kako vstaje čim bolj izkoristiti za plasiranje lastnih idej in zahtev. Te zahteve pa so bile pragmatične, »zahteve po imeti« (Šumič - Riha 2007: 90), ki so obstoječi sistem utrjevale v svoji hegemoniji, kot instanco, ki te zahteve lahko (če hoče) izpolni. Takšno razumevanje politike je vodilo v kulturalizacijo, festivalizacijo, »civiliziranje« protestov ter na ta način jezo, bes in ogorčenje protestnikov namesto v politični potencial, in jo kanaliziralo v kriminalizacijo (prim. Skupina »Svoboda vstajnikom!« 2013; Kurnik 2013; Zdravković 2013).

Znotraj »paradigme nemožnega« je razumevanje politike prepoznati kot »interpretirajoče aktivne misli« (Badiou 2004: 14), in ne kot prevzetje oblasti. Akterji znotraj te paradigme so bili v splošnem združeni okrog konsenza, da ni dovolj spremeniti predstavnike na oblasti, temveč je treba zarezati v samo strukturo oblasti. Zato so eksperimentirali z različnimi bolj ali manj radikalnimi poskusi mišljenja in delanja politike onkraj obstoječega. Zahteve, ki so nastajale znotraj te paradigme, so bile »nemogoče zahteve«, »zahteve po biti« (Šumič - Riha 2007: 90), kjer od sistema ne zahtevamo ničesar, saj mu ne priznavamo moči, da naše zahteve lahko izpolni. Takšno razumevanje in delanje politike je razkrivalo razpoke v sistemu, dajalo vidnost družbenemu konfliktu in opogumljalo avtonomne politične projekte, zato je bilo podvrženo procesom, ki so nihali med ignoranco in kriminalizacijo.

Prispevek bo v nadaljevanju najprej nakazal nasprotovanja znotraj systemske »paradigme možnega«, nato pa nasprotovanja med systemsko in anti-/onkraj-systemsko paradigmo »možnosti nemožnega«.

2.1 Nasprotja znotraj sistemske »paradigme možnega«

V tem delu bom pokazala na napeta razmerja, ki so se razvila med akterji znotraj sistemske »paradigme možnega« glede na različne vizije, kako reformirati obstoječi sistem. Osnovna ost spopada se je gibala okrog diktata poenotenja, in sicer na področju parlamentarizma (ena nova močna leva stranka), na področju etatizma (poenotenje v nacionalnem projektu) in na področju zahtev (poenotenje vstajniške identitete/skupnosti). Napetosti so nastajale med tistimi, ki so takšno poenotenje zastopali, in tistimi, ki so se na različne načine distancirali od tega diktata poenotenja. Sicer omenjenih konceptov parlamentarizma, etatizma in identitarizma/komunitarizma niso problematizirali, želeli pa so v njih imeti več moči.

2.1.1 Predstavniška politika med »starimi« in »novimi obrazy«

Znotraj imaginarija parlamentarne politike se je razvilo nasprotje med starimi – konservativnimi in novimi – progresivnimi, kar je treba razumeti tudi kot nasprotje med tistimi, ki so že ali so bili v kakšni stranki ter posledično tudi na oblasti, in tistimi »novimi obrazy«, ki so »neomadeževani«, ki šele stopajo na polje parlamentarne politike. Tako gre tukaj na neki način tudi za generacijski spopad.

Konkretno je to najbolj vidno na primeru odnosa med Odborom za pravično in solidarno družbo na eni ter Solidarnostjo in IDS-om na drugi strani. Odbor so v veliki večini sestavljali starejši, uveljavljeni, dobro situirani pripadniki akademsko-intelektualne in strankarsko-politične elite, njihovo delovanje je bilo zato s strani nekaterih drugih gibanj dojeta kot boj za ohranjanje privilegiranih pozicij v družbi.

In Odbor je nastal kot zbiranje, recimo temu, intelektualcev, ki so menili, da lahko pomagajo, da lahko prispevajo, bom rekel, vsebinsko, vsebinsko zasnovano, cilje, strategije in tako naprej, temu, bom rekel, bolj zagnanemu, tudi slabo artikuliranemu, tudi morda, bom rekel, nekoliko res bolj protestniško usmerjenemu gibanju, in tudi malo anarhičnemu, in tako se je to začelo. Refleksija na to seveda je oziroma misel, ki nas spremlja, pa je, da te vstaje niso uspele povezati teh različnih skupin in idej v enotno, močno levo gibanje, ampak da so, vsaj v znatni meri, prevladala ta sumničenja znotraj posameznih skupin, kdo je avtentičen, kdo sploh je protestnik, a niso eni preprosto samo neki ostanki nekaj starega, ki se hočejo, bom uporabil izraz, prišlepati na nas nove, nedotaknjene mlade, in to je tisto, kar je recimo bistvo Odbora znotraj prvega leta delovanja, je bilo absolutno intenzivni poskusi, da bi se povezala ta gibanja v enotno gibanje ali pa, če rečemo, potem malo kasneje, da bi se ustanovila neka močna, nova leva stranka (Odbor, intervjuvanec/-ka 1).

Na drugi strani parlamentarne paradigme so se uveljavljali »novi obrazy«, ki so svojo radikalnost videli v zavrnitvi združevanja s pripadniki političnega establišmenta, ki je prispeval k razmeram, ki so pripeljale do vstaj. Stranka Solidarnost se je tako odcepila od Odbora, čeprav je sprva nastala kot njegov projekt.

In na drugi strani, da ne more biti v stranki svetih krav, da nekdo, ki ima besedo, si prosto vzame čas in prosto govori, vsi ostali pa molčijo zato, ker niso, ne vem, dovolj visoko izobraženi ali pa pomembni ali pa nimajo nekega imena v javnosti.

In to treba povedati, da ta konceptualni razhod je šel v smer, ali bo stranka ostala pač klasična partija, kjer bo neko vodstvo o vsem odločalo in bodo ostali post festum obveščeni o rezultatih teh odločitev, ali pa bo stranka šla čez zelo mučno, trnovo pot odpiranja, učenja članov in članic, kako se politično participira, ker je demografska struktura stranke zelo raznolika. [...] In takrat smo imeli zelo tako ostro diskusijo in večina, 90 % članov in članic sveta stranke, je podprlo, da gremo v demokratizacijo stranke, in ne v neke okostenele stare strukture (Solidarnost, intervjuvanec/-ka 1).

V svoje vrste je potem stranka Solidarnost poleg »progresivnih« članov Odbora pritegnila tudi nekatere člane MND in VLV ter združenja Slovenija resnica poštenje (SRP).

Iniciativa za demokratični socializem je nastala kot stranka, ki gradi na obujanju ideje socializma, kar je v situaciji, ko je socializem kot ideologija skorajda kriminaliziran, vsekakor politično pomembna gesta. Ob tem je treba upoštevati dolgo tradicijo teoretsko-izobraževalnega projekta Delavsko-punkerske univerze (od leta 1997), na kateri je stranka nastala. Ob preoblikovanju DPU v Inštitut za delavske študije so kasneje ustanovili še stranko za potrebe delovanja na politično-aktivističnem področju. Videti je, da so vstaje zelo dobro izkoristili za plasiranje lastne agende: »Skratka, mislim, da smo bili edini takšen akter, ki je uporabil vstaje tudi za to, da je lahko interveniral vsebinsko, z analizo pa tudi s predlogom preskripcije rešitev, z demokratičnim socializmom« (IDS, intervjuvanec/-ka 1). S svojo socialistično paradigmo so se postavili po robu tako stranki Solidarnost kot jasno tudi Odboru. Zavrnilo so poenotenje v eno levo stranko, ki bi bila polna ideoloških kompromisov, in se raje obrnili k internacionalizmu, to je povezovanju s sorodnimi strankami drugod po Evropi in svetu. Kot del Združene levice (ZL)⁶ so kasneje kot edina »vstajniška stranka« vstopili v parlament. Vendar so bili tudi sami deležni očitkov o kontinuiteti in mačizmu iz feminističnih krogov: »Ja, to je točno kontinuiteta teh ta starih levičarjev, ki so imeli vsi udobno pozicijo s poudarkom na moškem spolu.« (Fema, intervjuvanec/-ka 1); o »sektašenju«: »Navsezadnje ne vem, zakaj bi bilo treba, da je ZL naredila svojo stranko posebej, ko bi lahko bila zelo močna frakcija pri Socialnih demokratih.« (Nič brez nas žensk, intervjuvanec/-ka 1); ter o politični neodgovornosti: »Jaz osebno sem razočarana, ker niso šli v vlado, ker mislim, da bi morali prevzeti odgovornost, glede na to, kako so prišli v institucionalizirano politiko. Lažje je biti v opoziciji« (Fema, intervjuvanec/-ka 2).

Osnovno nasprotje, opisano v tem podpoglavju, je med tistimi »starimi obrazi«, ki so se videli kot najbolj poklicane, da vstajam skozi poenotenje dajo politično usmeritev, in tistimi »novimi obrazi«, ki so njihove pozive k poenotenju v eno novo levo stranko razumeli kot ohranjanje kontinuitete v delanju in razumevanju parlamentarne politike.

⁶ Koalicija Združena levica je koalicija treh strank: Demokratične stranke dela (DSD), Iniciative za demokratični socializem (IDS) in TRS – Stranke za ekososializem in trajnostni razvoj Slovenije ter t. i. 4. skupine, v katero sodijo civilnodružbena gibanja in posamezniki. Ustanovljena je bila 1. marca 2014. Koaliciji sta se 20. maja 2014 formalno priključila še Gibanje za pravično družbo (GPD) in Kulturno politično Društvo Svoboda iz Straže. (Vir: spletna stran ZL, www.zdruzena-levica.si.)

2.1.2 Tisti, ki so jim ukradli državo, in tisti, ki države nimajo

Diktat poenotenja se je pojavljal tudi na širšem civilnodružbenem področju, ki ni bilo nujno usmerjeno na strankarstvo, čeprav je z njim močno koketiralo. Tako se je razgrnilo nasprotje med tistimi, ki so želeli biti vodilni v dajanju vsebine vstajam in so to počeli v nacionalnem, »vseslovenskem«, državnem interesu, in tistimi, ki so takšne hierarhije zavračali v imenu ideje, da vsi skupaj vstajam lahko dajemo vsebino. Tudi v tem primeru lahko do neke mere govorimo o generacijskem spopadu, predvsem v smislu spopada med tisto generacijo, ki je občutila dobrobiti države (ali pa jo je tudi neposredno soustvarjala), zaradi česar je njeno željo po obujanju države moč razumeti tudi kot neki specifičen romantični resentiment, in tisto generacijo, ki teh dobrobiti nikoli ni občutila in se je zato zavzemala za neko novo, drugačno državo.

Močno ambicijo poenotenja, usmerjanja in dajanja vsebine so izražali v Združenju KOKS, ki je bilo, vsaj na zunaj, izrazito nacionalno-državotvorno usmerjeno. V veliki meri je to razumljivo, če vemo, da je KOKS nastal na predlog Društva slovenskih pisateljev (DSP), in sicer z namenom ohranjanja ministrstva za kulturo. V njihovem delovanju, ki ga je močno zaznamovala agenda ohranjanja nacionalne kulture kot temelja nacionalne države, je moč zaznati relikte civilnodružbenega osamosvojitvenega gibanja, ki je snovalo nastanek nove nacionalne države. Njihovo geslo »Ukradli so nam državo« je zato moč razumeti kot žalovanje za nečim, kar so oni nekoč soustvarjali in česar ni več, zato so se čutili poklicane, da to in takšno državo ponovno obudijo. Ker sta delovala skupaj, je delovanje KOKS-a v vstajah težko razločiti od delovanja DSP. Poleg izdelovanja popisov vseh akterjev vstaje ter organiziranja koordinacijskih sestankov in vstajniških skupščin je bila eden značilnih poskusov »civiliziranja ulice« na kulturne način tribuna DSP januarja 2013 v Cankarjevem domu z naslovom »Slovenska kultura sredi razpada vrednot«. Ta naj bi ponudila prostor predstavnikom (skoraj) vseh akterjev v vstajah, a so največ prostora v najboljšem terminu zavzeli staroste slovenske državnosti, ki – strogo gledano – v vstajah neposredno sploh niso sodelovali.⁷

Skratka, ti očeti naroda, ki so nastopali na teh dogodkih v Cankarjevem domu že konec 80. let, so dobili potem prostor tudi na teh prvih panelih v Cankarjevem domu, dokler so bili, recimo, mediji še prisotni, medtem ko so bili ti novi akterji, ki so izšli iz vstajniškega gibanja, večinoma postavljeni proti koncu tega dogodka, ko so mediji pa tudi recimo prisotni v tisti dvorani že odšli (IDS, intervjuvanec/-ka 1).

Poseben fenomen je predstavljalo gibanje Vseslovenska ljudska vstaja, ki se je vzpostavilo v želji »usmerjati zahteve na ta način, da bo prišlo do družbenih premikov« (VLV, intervjuvanec/-ka 1). Videti je, da jih je bolj kot želja po poenotenju vseh akterjev vstaj poganjala želja dati vstajam enotno vsebino.

Zdaj mediji, pa tudi širša javnost, tudi stroka je pričakovala neko artikulacijo na ulici. Ne samo neko golo protestiranje proti vsemu in vsakemu in za vsako stvar, ampak v bistvu papir, artikuliranje zahtevka, kaj pravzaprav hočemo, in

7. Dobro argumentirano kritiko tega dogodka je v besedilu z značilnim naslovom »Preveč prostora za starce« podala Katja Perat (prim. Perat, 2013).

to je tisto, kar se, v bistvu, kaj je, kar je to gibanje pognalo po medijih, ne (VLV, intervjuvanec/-ka 1).

Vendar jih je ta ambicija in povezava z mednarodno organizacijo CANVAS⁸ izrazito oddaljila od ostalih vstajniških akterjev, ki so izražali sum, da je VLV le instrument liberalno-levičarske stare elite za doseg nekaterih pragmatičnih ciljev, kot npr. odstavek Janeza Janše in montaža nekaterih drugih ljudi na visoka politična mesta.

In to nelagodje, ki smo ga čutili tudi znotraj VLV-ja, to menjavanje ekip in tako naprej, ko smo bili v bistvu nekako vodeni. Saj fino za eno, dve vstaji, potem pa se začneš spraševati, zakaj pa, kaj pa delamo (Puntarji, intervjuvanec/-ka 1).

Meni se zdi, da je ta VLV, koliko je bil na začetku pozitiven vtis, v smislu, da je bil sposoben organizirati tisti tovornjak, pa imeli so veliko aktivistov na terenu, ki so razširjali plakate, mislim ... jim gredo zasluge, zakaj je bil tako množičen obisk. Izkazalo se je, da je problem, ko so začele te neke govornice, jaz ne vem točno nikoli, nisem nobenih teh dokazov videla, da so oni financirani od ne vem kje. Zelo hitro je bila neka teorija zarote in so se eni res zelo čudno obnašali (MND, intervjuvanec/-ka 1).

Zdaj pa ko analiziram zadevo za nazaj, sem absolutno prepričana, da so bili ljudje instrumentalizirani. Kar pomeni, da tisto vprašanje, ki se je že pojavljalo, od kje finance, za organizacijo, avtobuse, zastave itd. To ni kar tako. Če neka skupina, ki ni podložena z denarjem, nekaj organizira... Se zadeve ne dogajajo tako. (Fema, intervjuvanec/-ka 1)

Vstaje so odprle prostor za pluralnost mnenj, idej in akterjev, in to so mnogi razumeli kot osvobajajoče in »prečiščujoče«. Zato so poskuse rigidnega poenotenja vstaj v neki strogo nacionalni, državni, »vseslovenski« kontekst nekatera gibanja razumela kot hegemono, vsiljeno in hierarhično početje. Tako so kritike letele tudi na »vseslovenskost« VLV.

Tega imena ne bi smel oziroma nima pravice noben imeti, ker to je vsesplošni ljudski upor, bi rekel, vstaja. [...] Dali so si to ime, ko si ga ne morejo dati (Puntarji, intervjuvanec/-ka 2).

Zdaj pa recimo pogledaš te proteste in če pogledaš našo idejo, je že ime protesta izključujoče, ker je vseslovenska, sicer ljudska vstaja, ne kakšna narodna, ampak

-
8. Centre for Applied Nonviolent Action and Strategies (Center za uporabno nenasilno akcijo in strategije) je neprofitna, nevladna, izobraževalna institucija, ki se usmerja na uporabo nenasilnega konflikta. Leta 2004 sta jo ustanovila Srđa Popović in Slobodan Đinović, ki sta bila aktivna v srbskem uporniškem gibanju Otpor!, ki je odigralo ključno vlogo v strmoglavljenju Slobodana Miloševića oktobra 2000. Izhajajoč iz teh izkušenj, CANVAS izobražuje prodemokratske aktiviste po vsem svetu za nenasilni boja proti oblasti. Delovali so v več kot 50 državah, vključujoč Iran, Venezuelo, Gruzijo, Palestino, Tunizijo, Egipt, Libijo, Ukrajino in Sirijo (vir: spletna stran CANVAS-a: www.canvasopedia.org). Leta 2011 je Wikileaks razkril interno elektronsko komunikacijo med uslužbenci ameriške organizacije za geopolitično analizo Stratfor. Elektronska komunikacija nakazuje na možno povezavo med CANVAS-om in ameriško vlado, ki da organizacijo uporablja za strmoglavljenje režimov, ki niso po volji ZDA (vir: Wikipedija).

če že tako poveš za Slovence, kaj pa vsi tisti, ki niso Slovenci ali pa ki se nimajo za Slovence in tako iz takih malenkosti potem lahko nastane večji problem, ki pa se dejansko začne z dobrim namenom (AFP, intervjuvanec/-ka 1).

Osnovno nasprotje, opisano znotraj te sekcije, je med tistimi, ki so želeli vstaje poenotiti v neko homogeno celoto z močnim državniško-nacionalno-»vseslovenskim« predznakom, in tistimi, ki so te poskuse razumeli kot nespoštovanje organskosti vstaj ter se zavzemali za neko drugo in drugačno državo, ki mogoče ni le nacionalna, to je (le) slovenska, ampak odprta za vse.

2.1.3 Dati protestom identiteto (in oder)

Značilno nasprotje se je vzpostavilo med tistimi, ki so menili, da je vstajo treba identificirati z jasno identiteto, akterji (»obrazi«) in zahtevami, ter tistimi, ki so želeli ohranjati njeno neulovljivost (anonimnost), pluralnost in heterogenost. Čeprav zahteve po poenotenju v določeno razpoznavno identitetno skupino lahko razumemo tudi v luči želje po vidnejši artikulaciji lastnih idej, se je to početje vzpostavilo na škodo tistih, ki se takšnega poenotenja niso želeli iti. Postavitev osrednjega odra v Ljubljani, ki ga je vzpostavil VLV in ga upravljal skupaj s Protestivalom, je spremenila spontano, neposredno in silovito ter politično naravo protestov in pri tem: pasivizirala ljudi, ki so se iz aktivnih protagonistov vstaj morali spremeniti v konzumente »vstajniških vsebin«; centralizirala vstaje in skozi selekcijo govorcev omogočila doseganje točno določenih političnih ciljev; ter odprla prostor za kriminalizacijo vseh tistih, ki se »diktatu odra« niso želeli podrediti in so politične vsebine komunicirali drugače (z vzklikanjem parol, deljenjem letakov in/ali z direktnimi akcijami).

V tem smislu lahko govorimo o procesih kulturalizacije, festivalizacije, karnevalizacije protestov, ki so po mnenju nekaterih vstajniških akterjev pripeljali do pasivizacije vstajniškega naboja in zatona vstajniškega potenciala.

Ja, meni je bila bolj všeč tista vstaja pred Maximarketom, kjer še ni bilo odra. Tako da, takrat ko se je pa začelo res pa skoraj sufestivalsko, je bilo meni čisto mimo (Fema, intervjuvanec/-ka 2).

Mislím pa, da je to potem v nadaljevanju delovalo v bistvu negativno na množice, ki so bile tam. Ljudje so prišli tja demonstrirat, se pravi, podpret ... ne na koncert (Solidarnost, intervjuvanec/-ka 2).

Mislím, nimam nič proti rocku, celo rad imam rock, ampak protesti niso rock koncert (AFP, intervjuvanec/-ka 1).

Oder je omogočil vedno bolj poudarjeno vertikalnost vstaj, njihovo centralizacijo v Ljubljani in skozi izbiro govorcev tudi selekcijo vsebin, ki so se komunicirale, kar je imelo določen strateški pomen za posamezne vstajniške skupine.

Potem se je pa naenkrat vse skupaj centraliziralo v Ljubljani. To je bila prva huda napaka. Druga je bila sama centralizacija protesta, ker tam pred parlamentom je stalo ozvočenje, od koder se je nekaj določalo, kdo lahko govori, kdo ne more (AFP, intervjuvanec/-ka 2).

Sami govori, ki so bili prej ali potem tam na Kongresnem ali pa pred parlamentom, so bili pa ... zdaj izbor govorcev, jaz ne vem, po kakem ključu so jemali jih, ampak ... (Puntarji, intervjuvanec/-ka 3).

Mislím, mene ni motil princip, da se je neka množica različnih mnenj bolj javno in glasno povedala, bolj me je zmotilo to, da potem na koncu to ni bila množica mnenj. Ti nisi mogel kot en naključnež priti gor na oder pa povedati, kaj ti misliš (DND, intervjuvanec/-ka 1).

Ob tem se je odprlo vprašanje sprejemljivega in nesprejemljivega načina protestiranja, kjer je bilo vse, kar ni bilo poslušanje govorov in glasbe na odru, razumljeno kot nasilno. S pretvarjanjem protesta v apolitični dogodek se je omogočila kriminalizacija političnih akcij. Na platoju pred parlamentom se je vzpostavila simbolna ločnica med odrom in ograjo, to je med tistimi skupinami, ki so upravljale oder in/ali na njem tudi nastopale, in tistimi, ki so svoje ideje komunicirale skozi vzklikanje in akcije, ki so jih izvajali ob ograji.

Ja, ker oni so tam, mi to govorimo, mi to prepevamo, špilamo in tako naprej, oni tam pa delajo nereda pa se ravšajo s policaji. Že tu je prišlo do neke diferenciacije v samem vstajniškem gibanju, kar je bila huda napaka, kot mi smo glavni, oni so pa lumpi, lopovi, huligani, in že tu so posamezne skupine in posamezne te grupacije politične hotele instrumentalizirati samo vstajo, ki je bila, v začetku, povsem spontana (AFP, intervjuvanec/-ka 2).

Na ograjah se je nekaj dogajalo in tisti moment se je hkrati z odra, namesto da bi se tam podpirali, pozivalo nekaj proti oziroma je bil neki konflikt. Zato je bila tudi posledica, se mi zdi, da so bili nekateri aretirani, ker so tiste ograje vlekli. To je bila glavna točka, zakaj je bil oder problematičen (MND, intervjuvanec/-ka 2).

V tem podpoglavju sem pokazala na nasprotje med tistimi skupinami, ki so zastopale idejo poenotenja v eno homogeno »vstajniško identiteto/skupnost«, ki se je najbolj kazala v fenomenu odra, ki je vstaje centraliziral v Ljubljani ter na ta način omogočil vidnost le določenim vstajniškim skupinam in idejam ter pasiviziral vstajniški potencial. To početje festivalizacije vstaj je bilo apolitično in je vsem ostalim akterjem odvzelo legitimiteto ter omogočilo njihovo marginalizacijo in/ali kriminalizacijo.

2.2 Nasprotja med sistemsko in anti-/onkrajstemska »paradigmo možnosti nemožnega«

V tem delu bom orisala nasprotja med sistemsko in anti-/onkrajstemska paradigmo, ki so se kazala kot odklon od razumevanja politike kot boja za oblast znotraj nacionalne države, skoncentriranega okrog identitetnih/komunitarnih zahtev. Porajale so se različne invencije na področju delanja politike onkraj parlamentarizma, etatizma in identitarizma/komunitarizma, to je onkraj tistega, kar se nam danes ponuja kot »edino možno«. Ti poskusi – prakticanje neposredne demokracije, poskusi grajenja odprte politične skupnosti »za vse«, ustvarjanje onkraj-identitetnih/komunitarnih vsebin – so bili utemeljeni na veri, da politika je in lahko obstaja le v sočasnem delovanju ljudi, ki skupaj rešujejo skupne težave in skupaj zadovoljujejo skupne potrebe, tam kjer so: kjer živijo, delajo, študirajo ...

brez predstavnikov, upravljalcev in posrednikov. Učinke takšnega razumevanja in delanja politike ne moremo vedno prešteti, izmeriti in klasificirati. Emancipatorni potencial praks, ki jih bom predstavila je potrebno vrednotiti predvsem imajoč v mislih da so nastajale samoorganizirano, avtonomno, samofinancirano in so s strani predstavnikov ideoloških aparatov države bile predmet marginalizacije, ignorance in kriminalizacije. Za voljo tega so s strani dominantnega razumevanja politike bile označene kot utopične, sanjaške in »nemogoče«.

2.2.1 Proti terorju parlamentarizma: neposredna demokracija kot (težaven) poskus uresničevanja nepredstavniške politike

V dominantnem liberalnem razumevanju politike (politični liberalizem J. Rawlsa (Rawls 2000), agonistična demokracija C. Mouffa (Mouffe 2000), deliberativna demokracija J. Habermasa (Habermas 1996)) sta politična pluralnost in mnogoterost dojeti kot kopica »levih« in »desnih« političnih strank, ki naj bi v parlamentu »zastopale« interese ljudstva (rousseaujevski »obči interes«), politična participacija je omejena na volitve kot »praznik demokracije«, politično enakost naj bi zagotavljalo pravo, vse skupaj pa naj bi poganjali ekonomski interesi in konkurenčnost.

A se del »vstajnikov« ni želel podrediti histeričnim očitkom pod vodstvom *main-stream* medijskega stroja, da so »pozabili ustanoviti stranko«. ⁹ Z gesli »Nihče nas ne predstavlja!«, »Parlamenta nočemo, ulice ne damo!«, »Če bi volitve karkoli spremenile, bi bile prepovedane!« so nekatera gibanja zavračala mnenje, da se politika lahko manifestira le kot tehnologija vladanja (prim. Zdravković 2014).

Najbolj pogosta ideja, ki se je pojavljala kot alternativa predstavniki politiki, je anarhistična ideja neposredne demokracije, ki temelji na »direktni akciji« (prim. Wieck 1962; Ward 2011; De Cleyre 2011). Tako so za potrebe izmenjevanja informacij, prepričanij in idej ter načrtovanja logistike, aktivnosti in akcij na vstajah nekatera gibanja organizirala več vstajniških skupščin, kjer so promovirali in zastopali egalitarno idejo, da morajo vse odločitve sprejemati tisti, ki se jih te odločitve neposredno ali posredno tičejo, in sicer z dogovorom, in ne s (pre)glasovanjem in z idejo, da izvrševanje teh odločitev mora biti kolektivno, in ne skoncentrirano v eni osebi ali majhni skupini. Na skupščinah so enako pravno govorili in se za besedo javljali vsi prisotni, enako je veljala beseda vsakogar, ne glede na njegov poklic, izobrazbo ali položaj v družbi. Vzpostavil se je manjšinski model odločanja, kar pomeni, da je lahko vsakdo, ki je kaj predlagal in želel narediti, to lahko storil, sam ali v okviru afinitete/delovne skupine, tudi če se večina s tem ni strinjala. Tako so se po načelu »naredi sam« realizirale vse ideje, v katere je bil nekdo pripravljen vložiti svoj čas in trud. To je bilo mogoče le pod pogojem, da so bile predlagane ideje obenem tudi za vse, da so vključevale potencialno kogar koli, da so torej izključevale kakršno koli izključevanje.

Dober primer poskusa ohranjanja tovrstne kontinuitete je v vstajniškem času ustanovljena Inicijativa mestni zbor v Mariboru. Ta je – z idejo, »kako biti politično aktiven zunaj

9. Za simptomatičen primer tega siljenja k poenotenju zahtev in vstopu na področje vladanja prim. Štefančič (2013). Analizo vloge, ki so jo dominantni mediji odigrali v vstajah, prim. Pavličič (2013).

politične stranke« (IMZ, intervjuvanec/-ka 1) – začela z organizacijami rednih krajevnih in četrtnih skupščin, ki prebivalcem omogočajo, da neposredno soodločajo o zadevah, ki se nanašajo nanje. Tudi te skupščine zasledujejo dve osnovni načeli: odločanje na podlagi konsenza, in ne (pre)glasovanja, ter načelo direktne akcije.

Iniciativa uspešno deluje še danes. Zbore organizirajo vsakih štirinajst dni v enajstih mestnih četrtih in krajevnih skupnostih. Vendar so se na začetku srečevali z velikim odporom mestnih oblasti, ki jim niso dovolile uporabe prostorov četrtnih in krajevnih skupnosti ali pa so jim uporabo teh prostorov (ki so se gradili s samoprispevki ljudi) želele zaračunavati, poleg tega pa so na zборе prihajali različni mestni uslužbenci, z namero, da bi z nastopom s pozicije moči vzpostavljenemu dialogu enakih odvzeli legitimiteto; tudi na pisma, zahteve in ugotovitve skupščin se niso odzivali.

Iniciativa je uresničila veliko projektov, ki so izhajali iz konkretnih potreb prebivalcev. Ob tem so javno opozarjali na številna ugotovljena nepravilna in neučinkovita delovanja javnih podjetij, ki upravljajo skupno: vodovod, odvod smeti, plinarna ... (prim. Tošič 2014). Vendar, kar je najbolj pomembno, dokazujejo, da si je možno zamisliti in delati politiko »od spodaj«, neposredno in onkraj državnih institucij. Na ta način utrjujejo vero v moč ljudi, ki lahko s skupnimi močmi in dialogom sproti izumljajo nove modele politične participacije. To seveda ni vedno najbolj enostavno.

V MND (intervjuvanec/-ka 2), ki je organiziral nekaj vstajniških skupščin v Ljubljani, so izpostavili:

Problem teorije neposredne demokracije je, da si jo mnogi napačno razlagajo, kot to je, da vsak izraža in dela, počne tisto, kar hoče. Zato jo je na teoretični in praktični ravni treba vseeno jasno strukturirati. Osnova so seveda človekove pravice, temeljne, ki so za vse enake, ne glede na spol, starost, število nacionalnosti itd. Tega nekateri niso razumeli, ker njihovo dojetje neposredne demokracije je to, da jaz odločam o zadevah.

Kot ponazori zgornja izjava, je v času popolne hegemonije liberalne ideologije precej težavno uveljaviti resnično politične načine participacije med večjim številom ljudi. To nas ne bi smelo presenečati, saj so takšni poskusi sistemsko pasivizirani, omejevani in tudi kriminalizirani. Denimo, socialni prostori, kjer bi se ljudje lahko srečevali in politično udeleževali onkraj profitne logike, izginjajo; transparentnih mehanizmov za vpliv, pregled in kontrolo delovanja državnih institucij in uslužbencev skorajda ni oziroma so tako prikriti in oddaljeni od ljudi, da ti težko posegajo po njih; ni sistemskih programov, ki bi ljudi izobraževali za resnično politično delovanje.¹⁰ Zato je zares pomembno vprašanje, kaj bi se zgodilo, če bi družbeni konsenz gradili na sistemski krepitvi vzvodov neposredne demokracije, ki bi ljudem omogočala, da resnično identificirajo in zadovoljijo svoje potrebe, to je uporabijo svojo politično moč. Vendar, kot vemo, ideološki aparati države delujejo tako, da nas navadijo na poslušnost, in ne na politično delovanje. Tako zaenkrat

10. Na pomanjkanje »skupnih prostorov, kjer bi se ljudje lahko srečevali, debatirali, se družili in ki ne bi bili komercialno naravnani«, so opozarjali tudi v Iniciativi za četrtne skupščine v Ljubljani, ki je prav tako nastala kot posledica vstaj in ki je do zdaj organizirala pet četrtnih skupščin. (prim. Zabukovec 2014).

ves angažma za izumljanje in uveljavitev političnega delovanja onkraj parlamentarizma temelji na prostovoljstvu, entuziazmu in iznajdljivosti posameznikov.

V tem podpoglavju sem pokazala primere političnega delovanja onkraj parlamentarizma, kar se je izkazovalo kot eksperimentiranje na področju neposredne demokracije, to je opolnomočenja ljudi, da neposredno odločajo o zadevah, ki se nanašajo nanje. Ker so pogoji za resnično politično delovanje sistemsko onemogočeni, sloniyo vzvodi za takšno delovanje na entuziazmu posameznikov.

2.2.2 Proti etatistični paradigmi: poskusi premišljevanja drugačnih oblik politične skupnosti

Vstaje so v svojem najbolj emancipatornem segmentu izražale odpor do države kot države-nacije, ki se pod imenom demokracija uveljavlja kot ohranjevalka kapitalizma in je predvsem mesto oblasti, ne pa resnične enakosti. Etatistična predstava politike se je vzpostavila kot neka objektivna danost, ki s prevzemanjem monopola nad legitimno uporabo sile, s strukturnim, simbolnim, objektivnim nasiljem (Žižek 2007: 7) producira točno določene subjekte-državljanke, ki ustrezajo vsem določilom balibarjevske »normalnosti«, kjer se antropološke razlike poenotijo ter umestijo v oblastna razmerja in diskurz (Balibar 2004: 470). S podpiranjem kapitalizma, ki temelji na nenehnem ustvarjanju, ohranjanju in reproduciranju izrednega stanja neenakosti, država omogoči, da to izredno stanje postane pravilo (Agamben 2004: 37). Določeni protestniki so zato poudarjali, da je (leninistično) razumevanje revolucije kot boja za prevzem državne oblasti, da bi ta dokončno »odmrla«, oziroma kot (gramscijevsko-dutschkejevski) proces »dolgega pohoda skozi institucije« problematično.

Zdaj, seveda je pa vedno tveganje, da ko enkrat stranka pride do oblasti, postane klasična stranka. To je največje tveganje, predvsem zato, ker takrat se en kup ljudi priključi ne zaradi ideje, ki jo imaš ti na transparentu, ampak zaradi položaja, ki ga s tem dobi, in to je največja nevarnost za katerokoli gibanje, za katerokoli ideologijo, sploh če je – v narekovajih – ljudska (Puntarji, intervjuvanec/-ka 1).

Tudi v preteklosti so revolucije najpogosteje povzročile le okrepitev in razširitev države, hkrati pa so zatrle prav tiste revolucionarne sile, ki so jo skušale nadzorovati. Saul Newman to imenuje »strukturni imperativ države, da se ohranja celo v trenutkih revolucionarnega preobrata« (2014: 232). V tej luči je treba razumeti tudi kritiko novonastale stranke IDS, ki se deklarira tudi kot stranka-gibanje.

Meni se zdi zelo sporno to, da vstopiš v neki sistem, ki je zelo represiven, ki je proti ljudem, ki je avtoritaren. Da sploh vstopiš v njega, se moraš odpovedati zelo veliko stvarim. [...] No, ampak, ZL pa ima še ta problem, da se deklarira kot stranka iz gibanja, čeprav nima za sabo nobenega gibanja, nobene baze, ampak so samo eni visoko izobraženi ljudje, ki znajo organizirati stvari (VSD, intervjuvanec/-ka 1).

Nekateri vstajniški akterji so tako veliko svojega delovanja usmerili v ozaveščanje o tem, da sprememba oblasti ne bo nujno pripeljala do boljšega življenja ljudi in da je treba razmišljati širše.

Ljudje bi se morali bolj zavzeti zase, za svoje pravice, za svoje življenje, in to ne glede na to, kateri politik ali stranka bo ali je na oblasti, ker je sistem naravnán tako, kot je, in je izobraževalni sistem, ki te uči in vzgaja v neki smeri, politiki, policiji, vojska, učitelji, karkoli, vse to je del sistema, ki te rine nekam in zdaj ti lahko plavaš, imaš ti demokratično pravico plavati, ampak v tistem okvirčku, ki ti ga oni postavijo (AFP, intervjuvanec/-ka 1).

Emancipatorna gibanja, ki so se v največji meri navdihovala z anarhizmom, ki danes »ni zgolj najbolj revolucionaren tok, pač pa je prvič v zgodovini sploh edini preostali« (Vodovnik 2011: 9), namesto enkratne revolucije ponujajo nenehni upor, namesto reforme obstoječih institucij samoorganizacijo, namesto trde strukture pa začasno avtonomno cono (ZAC). »Koncept ZAC izraša najprej iz kritike revolucije in navdušenosti nad vstajo. Prva označuje drugo kot neuspeh; toda s stališča psihologije osvoboditve je vstaja za nas dosti bolj zanimiva možnost od vseh ‚uspešnih‘ buržoaznih, komunističnih, fašističnih in podobnih revolucij« (Bey 2011: 64).

To podpoglavje je prikazalo, da so znotraj »vstajniških skupin« obstajale take, ki so bile kritične do tistih vstajniških akterjev, ki so spremembo oblasti znotraj nespremenjenih pogojev delovanja države ponujali kot revolucionarno rešitev. Revolucijo so zato bolj kot enkratni dogodek razumeli kot nenehni proces, ki se začne na osebni, lokalnem področju in se razširi na vse sfere življenja.

2.2.3 Proti diktatu poenotenja: eksperimenti na področju onkrajidentitetnega delovanja

Nasprotovanje poenotanju v eno »vstajniško identiteto« z uniformnimi zahtevami, obrazi in govori je bilo znotraj te paradigme zavrnjeno ne le zato, ker ta poenotena »vstajniška identiteta« ne bi bila zmožna zajeti vseh ostalih, temveč zato, ker so gibanja znotraj te paradigme pluralnost, mnogoterost in nenazadnje »kreativni antagonizem« (AFP) med različnimi identitetami razumeli kot konstituirajoči element skupnega delovanja. Prakse, s katerimi so se upirali, so se kazale kot zavračanje ustvarjanja predstavnikov, »prepoznavnih obrazov« svojih kolektivov za potrebe nastopanja v javnosti, kot izumljanje in ustvarjanje lastnih medijev, tudi takšnih spletnih platform, ki bi vključile večje število ljudi oziroma kogar koli, ter kot izvajanje avtonomnih akcij, ki so se zavzemale za vse, ne le za določeno identitetno skupino.

Vzrok za nastanek je jasen, in to je neka širša družbena klima oziroma situacija, ampak povod za to, da smo se mi združili, je v bistvu bila kolumna dr. Vlada Miheljaka, ki je mene enkrat zelo razburila, ko je pisal o tem, da protesti nimajo vsebin oziroma nekaj podobnega. Meni se je zdelo, da je vsebine ogromno, in to ne da je samo krivično, ampak povsem narobe. Potem se je zgodilo to, da so hoteli nekateri predstavniki gibanj biti nek glas protestnikov, ki so si jemali v roke mikrofoni in so strnili deset zahtev in podobno. Tudi to se nam je zdelo zelo narobe, ker je bila to ena zelo heterogena družba, ki je imela zelo različne probleme v življenju, in je imel vsak zase tam en konec svoje agende. Meni se je zdelo to narobe, da se na eni strani uokvirja nek seznam zahtev, ki jih hočejo

vsi protestniki, na drugi strani pa se to odpravlja s tem, da ni vsebine (DND, intervjuvanec/-ka 2).

Ta citat odlično ponazori, kako se je dominantni družbeni *establishment* težko soočal s pluralnostjo protestov. Vse, kar se ni hotelo poenotiti v pragmatično reformiranje kapitalističnega liberalnega sistema, je bilo razglašeno za neobstoječe. Razumljivo je, da želi država oziroma vsakokratna oblast vsako emancipatorno zahtevo zbanalizirati, saj lahko le tako upraviči in ohrani svoj obstoj. Vsakršno, še tako radikalno zahtevo oziroma sorazmerno odsotnost natančne vsebine zahtev bo sprejela le, če je postavljena »v imenu neke skupnostne identitete, pripadnosti neki skupnosti, ki je reprezentirana v redu Drugega« (Šumič - Riha 2007: 91). Tisto, česar država v nobenem primeru ne more tolerirati, pa je, da bi singularnosti tvorile skupnost, ne da bi se sklicevale na neko identiteto.

Ta diktat zahtev, da je potrebno nujno postaviti zahteve in nujno nasloviti ne vem koga in imeti nek program, je bil zelo naporen in je tudi pomiril celotno stvar. Pomiril, mislim pasiviziral. Tudi levica je čisto odpovedala. Od kulturne, intelektualne, novinarske, levičarske scene so samo krepili ta diktat zahtev. Meni je bila to zelo velika frustracija, ker se mi zdi, da ljudje v svojih kolektivih, soseskah, prijateljskih sami najbolje vemo, kaj je za nas dobro, in ne potrebujemo nekoga drugega, da nam to pove (VSD, intervjuvanec/-ka 1).

Nekatere skupine (VSD, MND, DND, AFP, IMZ, Iskra, Svoboda vstajnikom ...) so zavračale ustvarjanje – s strani dominantnega medijskega staja zahtevane – prepoznavne osebe, obraza, govornika, ki bi jih zastopal znotraj spektakelske realnosti. In ker so medijem vedno ponujali drugi obraz, so za medije prenehali biti privlačni. Zato so ustvarjali lastne medije (prim. Pajnik in Sekloča v tem tematskem sklopu).

Ohranjanje pluralnosti so DND poskušali uresničiti tudi skozi izgradnjo spletne platforme, kjer so lahko vsi, tudi »navadni ljudje«, artikulirali težave, ki jih zaznavajo, in ponujali možne odgovore na nastalo situacijo. Ob tem so lahko v spletnem prostoru debatirali med sabo in iskali najboljše rešitve. S tem so hoteli pokazati, da ljudje niso pasivni, temveč so pasivizirani, saj nimajo sistemskih možnosti, da izrazijo svoje želje in potrebe ter se o njih pogovarjajo.

Malo nas je bilo strah, kako bo to funkcioniralo, ampak še nikjer med slovenskimi komentarji nisem videl tako malo primitivizma in, se mi zdi, lucidno izraženih mnenj (DND, intervjuvanec/-ka 1).

Da je pluralnost mnenj mogoče ohranjati, če za to obstajajo strukture, ki sodelovanje spodbujajo, ne pa zatirajo, so ugotavljali tudi v Iskri.

Nikoli nismo pristajali na ta diskurz, da so študenti pasivni. Mi smo pač vedno rekli, da so študenti pasivizirani. Pač ŠOU v 20 letih ni nič naredil za to, da bi se približal študentom (Iskra, intervjuvanec/-ka 1).

Tovrstna gibanja so tako na vstajah kot po njih izvajala direktne akcije, s katerimi so podpirala celovitost vstaj, a hkrati ohranjala njihovo pluralnost, mnogoterost in različnost. Ob tem je bilo narejenih nešteto letakov, flajerjev in brošur, na katerih so sporočali različne ideje (npr. MND o neposredni demokraciji, IMZ o četrtnih in krajevnih skupščinah, AFP Anarhistka, časopis, ki ga izdaja FAO ...).

V tem podpoglavju sem nakazala, da je del vstajnikov dominantne pozive k poenotenju razumel kot ohranjanje in reprodukcijo obstoječega ter da so se tej marginalizaciji idej, ki se jih razglasi za neobstoječe oziroma se jim odreka legitimiteta (ker da so »brez vsebine«), upirali. Vztrajali so v pluralnosti identitet, praks in komunikacij, da bi poudarili, da identiteta ni nekaj uniformnega, temveč da jo lahko zasede kdor koli.

3 Vprašanje politične organizacije onkraj protestiranja: kako se iz »nemogočih zahtev« premakniti v konstitucijo politične skupnosti »za vse«

Pragmatične zahteve znotraj »paradigme možnega« so prinesle kozmetične spremembe znotraj sistema – odstop mariborskega župana Franca Kanglerja, padec vlade Janeza Janše, nastanek novih strank in vstop nekaterih (ZL) v parlament. »Nemogoče zahteve« so generirale kvalitativno drugačne posledice, ki se jih ne da enostavno naštet. Predvsem so odprle politično vednost kot univerzalno, kolektivno vednost, kjer »kolektivno« seveda ne nastopa kot numerični, temveč kot politični koncept: »Dogodek je kolektiven, kadar vsebuje ta dogodek zahtevo, ki zadeva virtualno vse« (Badiou 1998: 67). Širjenje področja »možnosti nemožnega« je omogočilo, da so se vstaje lahko oblikovale kot specifičen kolektivni dogodek, ki vsebuje univerzalno zahtevo po enakosti, zajema »vse« oziroma »kogar koli« in se na nikogar (nobenega posameznika, skupino) ne nanaša nič bolj kot na kogar koli drugega oziroma vsebuje zmožnost, da se nanaša na vse, brez izjeme, brez ostanka.

V času »ponovnega rojstva zgodovine« (Badiou 2012: 63) – kot Badiou poimenuje vstajniške dogodke, ki so predmet tudi tega prispevka – je postalo dokončno jasno, da strukture, kot so stranke, sindikati in nevladne organizacije, niso več nosilci politične moči (Kurnik 2013: 14). Zato je nujna invencija »prostorno-časovnega dispozitiva, ki bi aktivneje povezoval diskurz politične subjektivizacije z diskurzom organizacije« (Mezzadra 2007). Če so emancipatorna gibanja ponudila jasno analizo današnjega trenutka, ki vključuje kritiko geneze kapitalizma, liberalizma in predstavništva, in če so bila zmožna mobilizacije in upora, je naslednji korak nujno izumiti novo politično organizacijo kot »intersekcijo med idejo in dogodkom« (ibid.). A to terja posebno »revolucionarno politično disciplino« (ibid.: 66), ki mora premagati strah, da bo tovrstna oblika organiziranja porodila nove avtoritarnosti, hierarhije in dominacije.

V bistvu smo imeli isti problem, ki ga imajo vsa ta gibanja, od Seattla dalje, bom rekel strah pred strukturo. V Sloveniji je bilo že kar nekaj uspešnih gibanj, ki so potem izdahnili (MND, intervjuvanec/-ka 2).

Če se želijo emancipatorna gibanja premakniti s točke nasprotovanja obstoječemu onkraj vztrajanja na točki večne »opozicije«, kjer je akcija skonstruirana predvsem kot kontraakcija, je zanje nujno, da iznajdejo lastno »konstituirajočo moč« (Negri in Hardt 2003: 323), ki vključuje gradnjo trdnejših struktur organiziranja in delovanja (onkraj kakovostne porabe prostega časa, lastnega entuziazma in angažmaja), ki bo močnejše ohranjala emancipatorni potencial, ki se je sprožil v vstajah.

4 Zaključek

V prispevku sem zasledovala načelno delitev med gibanji, ki so politiko razumela kot nekaj »možnega« oziroma kot boj za oblast, in tistimi, ki so politiko razumela kot nekaj »nemožnega« oziroma onkraj boja za oblast. Glede na razumevanje politike kot verifikacije aksioma enakosti in emancipacije kot predpostavke vsakega političnega delovanja sem zastopala mnenje, da so gibanja iz druge skupine emancipatorna, saj so v hegemonem razumevanju politike vztrajali v težavnih poskusih uveljavljanja nepredstavniške, neposredne demokracije, onkraj državno-nacionalne paradigme in poenotenja znotraj identitetnih/komunitarnih zahtev. Na koncu sem nakazala pomembnost ustvarjanja trdnejših organizacijskih političnih struktur, ki bi ohranjale emancipatorni potencial, ki se je sprožil v vstajah.

Literatura

- Agamben, Giorgio (2004): *Homo Sacer. Suverena oblast in golo življenje*. Ljubljana: Študentska založba.
- Badiou, Alain (1998): *Sveti Pavel: Utemeljitev univerzalnosti*. Ljubljana: Analecta.
- Badiou, Alain (2004): *Ali je mogoče misliti politiko? Manifest za filozofijo*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Badiou, Alain (2012): *The Rebirth Of History*. London, New York: Verso.
- Balibar, Étienne (2004): *Strah pred množicami: Politika in filozofija pred Marxom in po njem*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Bey, Hakim (1985): *The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism*. New York: Autonomedia.
- De Cleyre, Voltairine (2011): *Direktna akcija*. Zagreb: DAF.
- Graeber, David (2013): *Fragmenti anarhistične antropologije*. Ljubljana: *cf.
- Habermas, Jürgen (1996): *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press.
- Holloway, John (2004): *Spreminjamo svet brez boja za oblast*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mezzadra, Sandro, in Roggero, Gigi (2007): *Singularisation of the common: Thoughts on the crisis of the »movement of movements«*. *Turbulence* 1. Dostopno prek: <http://turbulence.org.uk/turbulence-1/singularisation-of-the-common/> (1. 5. 2016).
- Mouffe, Chantal (2000): *The Democratic Paradox*, London: Verso.
- Negri, Antonio, in Hardt, Michael (2003): *Multituda: Vojna in demokracija v času Imperija*. Ljubljana: Študentska založba.
- Newman, Saul (2014): *Anarhizem, poststrukturalizem in prihodnost radikalne politike*. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, XLII (257): 228–244.
- Kurnik, Andrej (2005): *Biopolitika: Novi družbeni boji na horizontu*. Ljubljana: Sophia.
- Kurnik, Andrej (2013): *Artikulacije potrebujejo neartikuliran bes*. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, XL (254): 11–19.
- Pavličič, Andrej (2013): *Mediji ponovno gradijo legitimnost politike, ki so jo vstaje razgradile*. *Medijska preža: bilten za opazovanje medijev*, junij 2013 (44–45): 4–5.
- Perat, Katja (2013): *Preveč prostora za starce*. *Pogledi*, 22. 2. 2013. Dostopno prek: <http://www.pogledi.si/mnenja/prevec-prostora-za-starce> (1. 5. 2016).

- Pureber, Tjaša (ur.) (2014): Anarhizem: Onkraj obstoječega. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, XLIII (257).
- Rawls, John (2000): *Politički liberalizam*. Zagreb: KruZak.
- Rancière, Jacques (2005): *Nerazumevanje*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Skupina »Svoboda vstajnikom!« (2013): Sestavljanka za dekriminalizacijo vstaj. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, XL (254): 29–51.
- Štefančič, Marcel jr. (2013): Pozabili ste ustanoviti stranko! *Mladina*, 7. 2. 2013. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/120303/pozabili-ste-ustanoviti-stranko/> (1. 5. 2016).
- Šumič - Riha, Jelica (1996): Anahronizem emancipacije. *Problemi*, XXXIV (5–6): 25–46.
- Šumič - Riha, Jelica (2007): Jetniki Drugega, ki ne obstaja. *Filozofski vestnik*, XXVIII (1): 81–100.
- Tošič, Tea (2014): Samoorganizirane četrtne skupnosti opozarjajo na nepravilnosti, maribor24.si, 13. 3. 2014. Dostopno prek: <http://maribor24.si/lokalno/samoorganizirane-cetrtnne-skupnosti-opozarjajo-na-nepravilnosti/14605> (1. 5. 2016).
- Vodovnik, Žiga (2011): *Antologija anarhizma*. Ljubljana: Krtina.
- Ward, Colin (2011): »Anarhija in država«. *Antologija anarhizma*. Ljubljana: Krtina.
- Wieck, David (1962): »The Habit of Direct Action«. *Anarchy*, 13: 96.
- Zabukovec, Mojca (2014): »Od vstajniških v četrtne skupščine«. *Delo*, 14. 2. 2014.
- Zavratnik, Simona, in Kurnik, Andrej (ur.) (2013): »Nesimo jih vun!« *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, XL (254).
- Zdravković, Lana (2013): Proti kriminalizaciji, estetizaciji in nacionalizaciji vstaje! *Delo – Revolt*, 18. 2. 2013. Dostopno prek: http://www.delo.si/revolt/politichni_sistem/proti-kriminalizaciji-estetizaciji-in-nacionalizaciji-vstaje.html (1. 5. 2016).
- Zdravković, Lana (2014): Misliti nemogoče: onkraj predstavnštva. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, XLIII (257): 53–66.
- Žižek, Slavoj (2007): *Nasilje*. Ljubljana: Analecta.

SUMMARY

Text rethinks the emancipatory potential of the movements of the uprisings 2012-2013, the most powerful in the history of independent Slovenia. Regardless their organizational form (initiative, collective, informal association, society, institute, political party ...), time of occurrence or number of members, in focus is their understanding of politics and the potential for establishment the strategies for the political operation. In doing so, the author derives from the fundamental axiom that serious consideration of politics necessarily involves consideration of the basic radical equality among people that is emancipatory politics, to which is inherent egalitarian norm.

Politics of emancipation is understood as opposite to the classical conception (as a rule) or the widely accepted modern conception (as a state or as functioning of institutional forms). Therefore, it is considered necessary outside the dominant frame that is offered to us today as self-evident, final and best possible and has been achieved in national, representative / parliamentary / consensual, liberal-democratic state with all its postulates in the context of capitalist ideology.

Rethinking of the activity of the movements in Slovenia during the uprising is based on understanding the long tradition of activism in Slovenia including collectives such as: Pobuda za kulturo hendikepa – YHD, AKC Metelkova Mesto, Časopis za kritiko znanosti, novo antropologijo in domišljijo – ČKZ, anarho-punk and squat movement – AC Molotov in AC Galicija, relicts of the peace movements from the end of the 80s and beginning of the 90s, LGBTIQ movement, movement for the open source, Urad za intervencije – UZI, Dostjel. Influenced by the global »movement of movements« and demonstrations against capitalist globalisation in Seattle (1999), Prague (2000) and Genova (2001) collective of the Social centre Rog has been established since 2006 in squatted factory Rog in Ljubljana where also other collectives are active: erased residents of the republic of Slovenia (collective Civilna iniciativa izbrisanih aktivistov – CIIA), foreign, especially Bosnian workers (initiative Nevidni delavci sveta (*Invisible Workers of the World* – IWW)), asylum seekers and migrants (initiative Svet za vsakogar). The network of the anarchist organisations among whole Slovenia is also powerful. In October 2011, influenced by the demonstrations in the “Arab world”, Greece, Spain, USA (Occupy movement), the #15o movement has been established. Their 6 month occupation of the platform in front of the Ljubljana stock exchange was for sure a certain preparation for the uprisings.

Analysis is based on interviews with interviewees from the 19 movements active during the uprisings (Anarhistična fronta Posavje (AFP), Gibanje za dostojno delo in socialno družbo, Iskra, Združenje Koordinacijski odbor kulture Slovenije (KOKS), Stranka za ekosocializem in Društvo gibanje za trajnostni razvoj Slovenije (TRS), Kino Udarnik, Vse-slovenska ljudska vstaja (VLV), Protestival, Mreža za neposredno demokracijo + Aktivni državljan + Neposredna demokracija zdaj! (MND), Inicijativa mestni zbor (IMZ), Danes je nov dan (DND), Vstajniške socialne delavke (VSD), Odbor za pravično in solidarno družbo, Puntarji, Nič brez nas žensk, FemA, Svoboda vstajnikom, Inicijativa za demokratični socializem (IDS), Solidarnost) and shows some tensions, which were established among them, especially thematising the delimitation between those who are operating within the paradigm of “the possible”, where politics is understood as a rule, and those in the field of “the impossible” that is inventing spaces of the politics, based on radical equality beyond the struggle for power.

Text argues that operation of the movements from the second group, which understood the politics as the “possibility of the impossible” can be defined as emancipatory. Thanks to the operation of those emancipatory movements the uprisings in a particular segment definitely opened up a situation of “the possibility of the impossible” where people have discovered their power, which opposes domination, exploitation, authority. Which was lacking is the creation of permanent structures where this power can be continuously actualising, not only as “being against” but also as “being for” something. The challenge for the emancipatory movements is therefore to invent ways to overcome the establishment of their own positions as opposition to existing, beyond the insistence on the point of eternal “opposition” where the action is constructed primarily as a counter-action. If emancipatory movements offered a clear analysis of the present moment, which includes a critique of the genesis of capitalism, liberalism and representation, the next step is to invent a new political organization, which will be based on radical equality and will en-

able real political participation of all. At the same time those movements has to overcome the fear that such a form of organization will emerge new authoritarianisms, hierarchy, and dominations.

Podatki o avtorici

Lana Zdravkovič

Znanstvena sodelavka, Raziskovalka

Mirovni inštitut, Metelkova 6, 1000 Ljubljana, Slovenija

e-naslov: lana.zdravkovic@mirovni-institut.si